

Εξωχριστιανικές μαρτυρίες τού 1ου και τού 2ου αιώνα για τον Χριστό

Κάποιοι που νομίζουν ότι έχουν συμφέρον να βγάλουν τον Χριστό ανύπαρκτο, αναπαράγουν διάφορες αντιστόρητες δηλώσεις, ότι δήθεν ο Χριστός δεν μαρτυρείται από εξωχριστιανικές πηγές. Στη συνέχεια, θα παρουσιάσουμε στοιχεία, για τέτοιες εξωχριστιανικές πηγές, που διασώθηκαν.

Η σπανιότητα των μαρτυριών.

Εξωχριστιανικές πηγές δύο αιώνων.

1. Φλάβιος Ιώσηπος.
2. Πόντιος Πιλάτος.
3. Θαλλός.
4. Μαρα Βαρ Σεραπίων
5. Τάκιτος.
6. Σουετώνιος.
7. Πλίνιος ο Νεώτερος.

Συγγραφείς τού 2ου αιώνα.

8. Νουμήνιος.
9. Φλέγων.
10. Γαληνός.
11. Λουκιανός.
12. Κέλσος.
13. Μαρτυρίες αιρετικών.

14. Ραβινική φιλολογία.

Η σπανιότητα των μαρτυριών.

Πριν αναφερθούν τις εξωχριστιανικές μαρτυρίες για την ιστορικότητα του προσώπου του Ιησού Χριστού αξίζει να γίνει ένα σχόλιο για το πλήθος των μαρτυριών αυτών.

Είναι λοιπόν αυτές λίγες. Παρά το γεγονός ότι τα κεντρικά γεγονότα του βίου του Χριστού και των αρχών της Εκκλησίας Του, όπως αυτά μαρτυρούνται στις εξωχριστιανικές πηγές, είναι αρκετά ευκρινή, οι μαρτυρίες αυτές, είναι λίγες. Αν όμως μελετήσει κάποιος τα πράγματα προσεκτικότερα θα δει πως τελικά το περίεργο δεν είναι η σπανιότητα των αναφορών στον Ιησού αλλά το ότι οι σύγχρονοί του, μη χριστιανοί συγγραφείς, έκριναν το έργο του Χριστού άξιο κάποιας μνείας, έστω και περιορισμένης.

Η Εξήγηση είναι, ότι στην εποχή κατά την οποία εμφανίστηκε ο Χριστιανισμός, οι θρησκευτικές εν γένει υποθέσεις, ελάχιστα προκαλούσαν το ενδιαφέρον των φιλοσόφων και της λόγιας τάξης γενικά. Οι διανοούμενοι τότε, θεωρούσαν σύμφωνα με τον Γίββωνα, (αλλά και τα λόγια του ιδίου του Χριστού), όλες τις θρησκείες εξ ίσου ψευδείς. Και μπορεί εξωτερικά να συμμορφωνόντουσαν με τις αξιώσεις τους, εσωτερικά όμως δεν είχαν απλώς κλονιστεί αλλά απιστούσαν εντελώς σε αυτές. Κυρίως η προσοχή των συγγραφέων τότε στρεφόταν σε γεγονότα πολιτικά, ενώ τα φαινόμενα της ιστορίας του πολιτισμού βρίσκονταν σε δεύτερη θέση.

Αν όμως κάθε θρησκεία άφηνε τους συγγραφείς εκείνους αδιάφορους, η θρησκεία των Ιουδαίων προκαλούσε την αποστροφή και την περιφρόνησή τους, περισσότερο από κάθε τι άλλο. Και αυτό γιατί την εποχή εκείνη για τους περισσότερους ο μεν Θεός των Ιουδαίων ήταν ον παράδοξο ακατανόητο και εντελώς ξένο, οι δε Ιουδαίοι ήταν λαός μισητός και άξιος περιφρόνησης και έχθρας μεταξύ των εθνικών. Κατά φυσική συνέπεια λοιπόν και ο Χριστιανισμός που γεννήθηκε στους κόλπους του Ιουδαϊσμού δεν μπορούσε να προκαλέσει το ενδιαφέρον των εθνικών συγγραφέων. Άλλωστε αρχικά θεωρήθηκε ως μία απλώς αίρεση ανάμεσα σε όλες τις άλλες αιρέσεις του Ιουδαϊσμού που σε μεγάλο αριθμό είχαν αναπτυχθεί τότε, και οι οποίες λόγω των μεταξύ τους ερίδων, των από-κρουστικών συνηθειών τους και των τελετών τους ήταν αδύνατο να προκαλέσουν σοβαρό ενδιαφέρον κανενός ειδωλολάτρη παρατηρητή.

Επιπλέον για τους εθνικούς συγγραφείς τα πρώτα έτη του Χριστιανισμού, τότε που δεν είχε φανεί ακόμη ως θρησκευτική κίνηση που έμελ-

λε να σείσει εκ θεμελίων τον κόσμο, ο Ιησούς ήταν απλώς ένας νεαρός Ιουδαίος που εκτελέστηκε από τους συμπατριώτες του όπως τόσοι άλλοι ευγενείς και ευπατρίδες, που κατά χιλιάδες σφάχτηκαν από τον Ηρώδη και τους Ρωμαίους διαδόχους του. Για παράδειγμα, ο Ρωμαίος ηγεμόνας της Παλαιστίνης Πόρκιος Φήστος καθώς εισηγείται στον Βασι-λέα Αγρίππα την κατηγορία ενάντια στον Παύλο, μιλάει για τον Χριστιανισμό σαν να πρόκειται για δεισιδαιμονία που αφορά τους Ιουδαίους, για τον ιδρυτή δε του Χριστιανισμού μιλά σαν: "περί τινός Ιησού τεθνηκότος, όν έφασκεν ο Παύλος ζήν"). (Γρηγ. Παπαμιχαήλ, Ο Ιησούς ως ιστορικό πρόσωπον, εκδ. β' Αθήναι 1923, σελ. 104. Πρβλ. και Πράξεις 24/κδ' 19). Οι συγγραφείς αυτοί δεν αναφέρουν απολύτως τίποτε για τον Θεοδά, τον Ιούδα τον Γαυλωνίτη και τον Μαθθία Μαργαλώθ, οι οποίοι ήταν σύγχρο-νοι του Ιησού, διεκδίκησαν το ρόλο του Μεσσία, στράφηκαν εναντίων της Ρωμαϊκής εξουσίας και συντρίφτηκαν από αυτήν. Η σιγή αυτή των εθνικών συγγραφέων σχετικά με τους ψευδομεσσίες εκείνους δεν μας εκπλήττει ούτε προξενεί την απορία μας. Αλλά τότε γιατί απορούμε αν οι ίδιοι συγγραφείς δεν έδειξαν (ιδιαίτερο) ενδιαφέρον ούτε για τον Ιησού; Μήπως και ο Ιησούς στην αρχή δεν θα εκλαμβάνόταν από τους μακριά από τον Ιουδαϊσμό εβρισκόμενους εθνικούς συγγραφείς, ως στασιαστής ή ως κάποιος θερμοκέφαλος και παραδοξολόγος, ο οποίος αφού περιέπεσε σε οξεία διάσταση με τους ομοεθνείς του, σταυρώθηκε από αυτούς και κατασυντρίφτηκε κάτω από την Ρωμαϊκή εξουσία;

Βέβαια εμείς σήμερα, κρίνοντας εκ των υστέρων σε εποχή κατά την οποία σημειώθηκαν ήδη στον βίο της ανθρωπότητας οι κολοσσιαίες αλλαγές που επέφερε ο Χριστιανισμός, βρισκόμαστε κάτω από την ισχυρή εντύπωση που προκαλεί στο πνεύμα μας η μεγάλη αυτή μεταβολή. Και περίπου φανταζόμαστε ότι η τεράστια αυτή δύναμη του Χριστιανισμού φάνηκε από την αρχή, όπως την βλέπουμε εμείς σήμερα. Ξεχνάμε ότι το μεγαλοπρεπές αυτό όρος που κατέλαβε όλη την οικουμένη, ρίφθηκε αρχικά στην γη σαν μικρό πετραδάκι, μικρό εξωτερικά αλλά περικλείον θαυμάσια αλλά αφανή δύναμη. Δεν εμφανίστηκε ο Χριστιανισμός ως ώθηση κάποιας βίαιης δύναμης, ή ως σφοδρό πλήγμα κάποιας κεραυνοβόλου ανατροπής, ώστε να γίνει σε όλους αισθητή η εμφάνισή του. Μάλλον η εικόνα της, με αθόρυβο τρόπο αλλά σταθερά συντελούμενης ζύμωσης, που ξένη προς τις θορυβώδεις εκρήξεις σιωπηλά αφομοιώνει όλο το ζυμάρι με την μαγιά που τοποθετήθηκε μέσα σε αυτό, μάλλον λοιπόν αυτή η εικόνα είναι αυτή που ακριβέστερα σκιαγραφεί τον τρόπο με τον οποίον εμφανίστηκε και εξαπλώθηκε ο Χριστιανισμός. Ποιος λοιπόν θα

υποπτευόταν από την αρχή, την μελλοντική επέκταση της νέας πίστης και ποιος θα μπορούσε να υπολογίσει τις τεράστιες συνέπειες τις οποίες θα σημείωνε στην ιστορία του κόσμου η εμφάνισή της; Προφανώς αυτός είναι ένας λόγος που ο Φίλων δεν αναφέρει κάτι. Ο Φίλων, ο οποίος γεννήθηκε το 15 - 21 προ Χριστού και πέθανε το 40 μ. Χ. είναι επόμενο να μη μνημονεύσει πουθενά περί του Ιησού, όχι μόνο γιατί δεν ήταν ιστορικός συγγραφέας αλλά και γιατί δεν πρόφθασε να γνωρίσει καλά την περί τον Ιησού κίνηση, αφού άλλωστε πέθανε σε χρόνους κατά τους οποίους το μίσος των ομοφύλων του κατά του Ιησού ήταν ακόμη άσβεστο και κατά τους οποίους ζούσαν και αυτοί ακόμη οι άρχοντες του έθνους του, που θανάτωσαν τον Ιησού.

Σε αυτά θα μπορούσαμε να προσθέσουμε ότι τα τότε μέσα της επικοινωνίας και συγκοινωνίας δεν ήταν τα μέσα της εποχής της πληροφορικής, ούτε καν της εποχής του ατμού. Η μετάδοση κάποιας είδησης από την μία επαρχία στην άλλη απαιτούσε την πάροδο μηνών πόσο μάλλον η ιστορική εξακρίβωσή της από κάποιον μακρινό παρατηρητή.

Και αυτά σε ότι αφορούν σε εκείνους τους εθνικούς συγγραφείς οι οποίοι βρισκόμενοι κάτω από την άμεση επίδραση του ειδωλολατρικού πνεύματος και οι οποίοι αφού δεν κατόρθωσαν να χειραφετηθούν από αυτό περιφρόνησαν τελικά την μωρία του ευαγγελικού κηρύγματος. Αλλά αναμφισβήτητα υπήρξαν και πολλοί από τους διανοουμένους της εποχής εκείνης οι οποίοι εξέτασαν τον Χριστιανισμό και τις περί του ιδρυτή του διηγήσεις με την απαιτούμενη προσοχή. Οι συγγραφείς αυτοί είτε από τον Ιουδαϊσμό είτε από τον εθνισμό προερχόμενοι, αιχμαλωτίστηκαν από το υπερφυές κάλος του Ιησού Χριστού και έγιναν Χριστιανοί. Τέτοιοι υπήρξαν ο Ιουστίνος ο φιλόσοφος και μάρτυς, ο Κορδάτος, ο Αριστείδης, ο Μιλτιάδης, ο Μελίτων, ο Αθηναγόρας και άλλοι, των οποίων οι περί Χριστού μαρτυρίες μπορούν να συναριθμηθούν μαζί με τις μαρτυρίες που προέρχονται από τον εθνικό κόσμο.

Και οι μαρτυρίες αυτές είναι ακόμη περισσότερο αξιολογότερες αφού περιέχονται και σε Απολογίες, τις οποίες απεύθυναν αυτοί προς τους αυτοκράτορες και οι οποίες πήραν κατά κάποιο τρόπο την μορφή προκλήσεως προς τον εθνικό κόσμο. Όπως ορθά παρατηρεί ο de la Boulaye (*Jesus et l'histoire, Conference II Paris 1929, σελ 7*), ποιο θα πρέπει να ήταν το θάρρος των συγγραφέων αυτών, οι οποίοι σαρκάζοντας χωρίς έλεος τους ασταθείς μύθους του εθνισμού, πρόβαλλαν τα χριστιανικά γεγονότα, ως γεγονότα που έλαβαν χώρα όχι στην αφάνεια αλλά δημοσίως, χωρίς να φοβούνται για τον έλεγχό τους κάτω από το πλήρες φως. Αυτές

τις απολογίες τις εξαίρει πολύ ορθά ο de la Boullaye και για τον λόγο ότι εφόσον οι μαρτυρίες αυτές προέρχονται από διάφορα σημεία της σε όλη την οικουμένη εξαπλωθείσα εκκλησία, δηλ. από την Συρία, την Ελλάδα, την Αλεξάνδρεια, την Ρώμη, δεν αποτελούν μόνο την ατομική μαρτυρία των συγγραφέων αλλά εκπροσωπούν και την συλλογική μαρτυρία των εκκλησιών. Γιατί, εφόσον οι εκκλησίες αυτές τις αποδέχτηκαν και τις επιδοκίμασαν, είναι η πιστή απήχηση των δικών τους πεποιθήσεων.

Μετά τις χρήσιμες αυτές εξηγήσεις για να γίνει κατανοητή η σιγή των μη χριστιανών συγγραφέων, ερχόμαστε να εξετάσουμε κάθε μία από τις περιωθεισες σε εμάς μαρτυρίες των συγγραφέων αυτών.

Εξωχριστιανικές πηγές των 2 πρώτων αιώνων που μαρτυρούν την ύπαρξη του Ιησού Χριστού:

1. Φλάβιος Ιώσηπος.
2. Πόντιος Πιλάτος.
3. Θαλλός.
4. Μαρα Βαρ Σεραπίων.
5. Τάκιτος.
6. Σουετώνιος.
7. Πλίνιος ο Νεώτερος.
8. Νουμήνιος.
9. Φλέγων.
10. Γαληνός.
11. Λουκιανός.
12. Κέλσος.
13. Μαρτυρίες αιρετικών.
14. Ταλμούδ.

1. Ιώσηπος.

Πρώτη μνημονεύουμε την μαρτυρία του Ιώσηπου η οποία αποτελεί και την αρχαιότερη περί του Ιησού μαρτυρία των μη Χριστιανών συγγραφέων. Ο Ιώσηπος γεννήθηκε το 37 μ. Χ. και πέθανε μεταξύ του 94 και 100. Η πρώτη και μεγαλύτερη αναφορά, το λεγόμενο Testimonium Flavianum (δηλ. Μαρτυρία του Φλαβίου, TF για συντομία), είναι σημείο αμφιλεγόμενο από όσους επιθυμούν να συσκοτίσουν τη σημασία της. Στη συνέχεια θα δείξουμε γιατί τη θεωρούμε αξιόπιστη.

Την μαρτυρία αυτή αποτελεί ένα χωρίο του Ιώσηπου, στο οποίο εκφράζεται πλήρως η περί του Ιησού πίστη της πρώτης Εκκλησίας των Ιεροσολύμων. Νομίζει κανείς ότι αυτός που μας παρέχει την μαρτυρία

αυτή δεν είναι κάποιος Ιουδαίος από τους μη πιστεύσαντες, αλλά μάλλον κάποιος Χριστιανός που αναγνωρίζει τον Εσταυρωμένο ως Χριστό και Σωτήρα. Ακριβώς γι' αυτό και κατά τους τελευταίους αιώνες παρουσιάστηκαν αμφισβητήσεις και αμφιβολίες περί της γνησιότητας του χωρίου αυτού. Μολονότι το χωρίο εμπεριέχεται σε όλα τα χειρόγραφα της Ιουδαϊκής αρχαιολογίας του Ιώσηπου, που μας έχουν περισωθεί, εν τούτοις υπήρξαν πολλοί, οι οποίοι ισχυρίστηκαν ότι αυτό αποτελεί παρεμβολή, που παρεισήχθηκε από χριστιανικό χέρι.

Αλλά το ότι μεν το χωρίο προστέθηκε ολόκληρο στο κείμενο του Ιώσηπου από ξένο χέρι αποτελεί υπόθεση αστήρικτη. Γιατί δεν εξηγείται, πως κατορθώθηκε να νοθευτούνε όλα τα χειρόγραφα και δεν περισώθηκε έστω και ένα, που να μαρτυρεί για την νοθεία που συντελέστηκε (Πρβλ. L. de Grandmaison Jesus-Christ, άρθρο στο A. d' Ales, Dictionnaire Apologétique εκδ. δ' 1924, τομ. II στ.1296 υποσημείωση). Έπειτα ο Ιώσηπος μνημονεύει σε άλλα σημεία της Αρχαιολογίας του (XVIII 5, 2, XX 9, 1) τον θάνατο του Ιωάννη του βαπτιστού και την καταδίκη του Ιακώβου, του αδελφού "Ιησού του λεγομένου Χριστού". Την αυθεντικότητα των χωρίων αυτών μόνο αυθαιρεσία υπερβαίνουσα κάθε μέτρο και όριο θα μπορούσε να αμφισβητήσει. Δεν εξηγείται λοιπόν, πως αυτός που μιλάει για τον Ιωάννη και τον Ιάκωβο, και που μνημονεύει και τον Ιησού τον λεγόμενο Χριστό, θα σιωπούσε ολότελα και δεν θα έκανε ειδικό λόγο για τον Ιησού. Αφετέρου όμως προβάλλεται κατά της αυθεντικότητας της μαρτυρίας αυτής πρώτον μεν, ότι η φράση που υπάρχει σε αυτή "ο Χριστός ούτος ην" υποδηλώνει ότι ο Ιώσηπος πίστευε στην μεσσιανική ιδιότητα του Ιησού, γεγονός όμως που αντιλέγεται από τον Ωριγένη («Κατά Κέλσου» I, 47 και εις τον Ματθαίον X, 17), ο οποίος βεβαιώνει ρητά ότι ο Ιώσηπος δεν πίστευε, έπειτα δε, ότι κανείς από τους Χριστιανούς συγγραφείς δεν μνημονεύει την μαρτυρία αυτή, ούτε ο Ιουστίνος, ούτε ο Τερτυλλιανός, ούτε ο Κλήμης ο Αλεξανδρεύς, ούτε ο Ωριγένης, ενώ η σημασία της ως απολογητικό τεκμήριο θα ήταν ανυπολόγιστη. Ο πρώτος που την μνημονεύει είναι ο Ευσέβιος (Εκκλ. Ιστορ. I, 11).

Όσον δε αφορά στην παρατήρηση ότι η μαρτυρία αυτή αναφέρεται σε όλα τα περισωθέντα σε μας χειρόγραφα του Ιώσηπου, θα μπορούσε να αντιταχθεί ότι κανένα από αυτά δεν ανάγεται σε χρόνους τόσο παλαιούς και ότι το συγκεκριμένο χωρίο δεν βρίσκεται στην ίδια θέση σε όλα τα χειρόγραφα. Από την άλλη, η πολιτική στάση την οποία έλαβε ο Ιώσηπος ο οποίος προσδέθηκε στο άρμα της Ρώμης και ο οποίος για τον λόγο αυτό αποφεύγει επιμελώς κάθε υπαινιγμό αναφερόμενο στις μεσσιανικές

ελπίδες του Ισραήλ οι οποίες δημιουργούσαν εθνικά ιδεώδη αντιτιθέμενα στην κοσμοκρατορία της Ρώμης, εξηγεί πλήρως την επί του προσώπου του Χριστού σιγή του Ιώσηπου. (Περί της σιγής αυτής δεσ Pierre Batiffol, *Les silence de Josephe* στο *Orpheus et l' Evangile*, Paris 1910, σελ. 4-24. Τους υπέρ και κατά της γνησιότητας του χωρίου λόγους δεσ στο Γρηγ. Παπαμιχαήλ, «Ο Ιησούς ως ιστορικόν πρόσωπον», εκδ. β' Αθήναι 1923, σελ. 137-143. Τέλος την ποικίλη βιβλιογραφία, η οποία αποτελείται από την περί αυτού του χωρίου έρευνα και αμφισβήτηση καθώς και τους σχετικούς συγγραφείς, δεσ στο Hittinger, *Apologetique* σελ. 410-411). Την μεσάζουσα εν τούτοις γνώμη, σύμφωνα με την οποία στο χωρίο αυτό παρεισήχθησαν αργότερα από χριστιανικό χέρι κάποιες μικρές φράσεις, για λόγους εσωτερικούς δεν μπορούμε να την θεωρήσουμε απίθανη (G. M. Muller, *Christusin Flavius Josephus* β' εκδ. 1895, σελ. 31-43).

Την γνησιότητα του χωρίου του Ιώσηπου υποστήριξε ο F. C. Burkitt σε μελέτη με τίτλο *Josephus and Christ* η οποία δημοσιεύτηκε στα *Actes du IVe Congres international d' Histoire des religions tenu a Leide du 9 au 13 Septembre 1912*, Leide 1913. Την γνώμη του Burkitt υιοθέτησε και υποστήριξε ευφυώς ο A. Harnack (*Der judische Geschichtsschreiber Josephus und Jesus Christus* στην *Internationale Monatschrift* VII, 1913 σελ. 1037 και εξής), καθώς και ο W. Emery Barnes στην *Contemporary Review* του Ιανουαρίου του 1914. Μεταξύ των απεκδεχομένων την γνησιότητα ολοκλήρου του χωρίου συγκαταλέγονται ο Hettinger και ο Godet (*Confereces Apologetiques III Les miracles* σελ. 5). Ακόμη και ο Ρενάν δεν αμφισβήτησε την αυθεντικότητα του χωρίου (*Vie de Jesus* σελ. X στην Εισαγωγή).

Στη συνέχεια, παραθέτουμε το χωρίο του Ιώσηπου, εγκλείοντας εντός αγκυλών τις φράσεις εκείνες που πιθανώς παρεισήχθησαν μεταγενεστέρως. Τα έντονα γράμματα δεν αμφισβητούνται από κανέναν σοβαρό ερευνητή:

"Γίνεται δε κατά τούτον τον χρόνον Ιησούς, σοφός ανήρ [ει γε άνδρα αυτόν λέγειν χρη. Ήν γαρ παραδόξων έργων ποιητής, διδάσκαλος ανθρώπων των ηδονή ταληθή δεχομένων]. Και πολλούς μεν Ιουδαίους, πολλούς δε και από τού Ελληνικού επηγάγετο. [Ο Χριστός ούτος ην.] Και αυτόν, ενδείξει των πρώτων ανδρών παρ' ημίν σταυρώ επιτετημηκότος Πιλάτου, ουκ επαύσατο οι το πρώτον αυτόν αγαπήσαντες. [εφάνη γαρ αυτοίς τρίτην έχων ημέραν πάλιν ζων, των θείων προφητών ταυτά τε και άλλα μύρια θαυμάσια περί αυτού ειρηκότων.] εισέτι τε νυν τών

Χριστιανών από τούδε ωνομασμένων ουκ επέλιπε το φύλον" (Ιουδαϊκές Αρχαιότητες XVIII 3, 3).

Ακολουθεί ελεύθερη μετάφραση, μόνο των σημείων που δεν αμφισβητούνται:

"Εκείνο το καιρό ήταν ένας σοφός άνδρας ο Ιησούς. Και πολλοί από τους Ιουδαίους και από τα άλλα έθνη τον ακολούθησαν. Ο Πιλάτος τον καταδίκασε να σταυρωθεί και να πεθάνει, καθ' υπόδειξιν ανδρών δικών μας εξουσίας, αλλά εκείνοι που τον αγάπησαν από την αρχή, δεν σταμάτησαν. Από τότε, δεν έπαψε η γενιά αυτών των ονομασμένων Χριστιανών".

Και η ίδια μαρτυρία του Ιώσηπου από το Kitab al - 'Unwan (Βιβλίο του Τίτλου), ιστορία του κόσμου από τη Δημιουργία μέχρι το έτος 941 /942μ.Χ., αντιγραμμένο από τον Αγάπιο, άραβα Χριστιανό επίσκοπο Ιερσπόλεως του 10ου αιώνα. Είναι πιο μετριοπαθές κείμενο. Σε μετά-φραση από τα Αραβικά στα νέα ελληνικά:

"Εκείνο το καιρό ήταν ένας σοφός που ονομαζόταν Ιησούς. Και η συμπεριφορά του ήταν καλή, και ήταν γνωστός ως άνθρωπος αρετής. Και πολλοί από τους Ιουδαίους και από τα άλλα έθνη έγιναν μαθητές του. Ο Πιλάτος τον καταδίκασε να σταυρωθεί και να πεθάνει. Και εκείνοι που έγιναν μαθητές του δεν εγκατέλειψαν τη διδασκαλία του. Αφηγήθηκαν ότι εκείνος εμφανίσθηκε σε αυτούς μετά τη σταύρωσή του και ότι ήταν ζωντανός. Άρα, ίσως να ήταν ο Μεσσίας για τον οποίο οι προφήτες είπαν θαύματα".

Ας συνοψίσουμε τα επιχειρήματα:

α. Το TF βρίσκεται σε κάθε διασωζόμενο χειρόγραφο των Ιουδαϊκών Αρχαιοτήτων, όπως στον Αμβροσιανό Κώδικα (11ος αι.), στο Βατικανό Κώδικα (14ος αι.) και στο Μαρκιανό Κώδικα (15ος αι.). Για να θεωρή-σουμε ότι ολόκληρη η μαρτυρία είναι πλαστή, πρέπει να υποθέσουμε ότι ΟΛΑ ανεξαιρέτως τα αρχαία χειρόγραφα του Ιώσηπου (που υποτίθεται ότι αρχικά δεν ανέφεραν τον Χριστό) ήταν στα χέρια Χριστιανών και μάλιστα ΨΕΥΤΩΝ, οι οποίοι τα αντέγραψαν βάζοντας και τη μαρτυρία.

β. Το TF αναφέρεται αρχικά από τον Ευσέβιο (Εκκλησιαστική Ιστορία 1.11, Demonstratio Evangelicum 3.5). Επίσης αναφέρεται από τον Σωζό-μενο (Εκκλησιαστική Ιστορία 1.1), τον Νικηφόρο (Εκκλησιαστική Ιστορία 1.39), τον άγιο Ιερώνυμο (De Viris Illustribus 13, Catal. Script. Eccles. 8), τον άγιο Ισίδωρο τον Πηλουσιώτη (Επιστ. 6.225), τον άγιο Αμβρόσιο, τον Κασσιόδωρο, κ.ά. Φαίνεται πως δεν υπήρχε ΚΑΜΙΑ

αμφιβολία για την γνησιότητά του τον καιρό αυτών των πολυγραφότατων συγγραφέων.

γ. Γεννιέται όμως σε αρκετούς μας η ερώτηση: Γιατί δεν αναφέρουν τίποτε για το TF οι εκκλησιαστικοί συγγραφείς προ του Ευσεβίου, όπως ο Ιουστίνος, ο Ωριγένης, κ.ά; Η απάντηση είναι απλή: ΚΑΝΕΙΣ πολέμιος του Χριστιανισμού κατά τους πρώτους χρόνους της Εκκλησίας δεν αμφισβήτησε την ιστορικότητα του Χριστού, ώστε να πρέπει να την υποστηρίξουν οι αρχαίοι απολογητές.

δ. Πολλοί όμως, ακόμη και χριστιανοί, δεν θεωρούν τον Ευσέβιο Παμφίλου, επίσκοπο Καισάρειας, πολύ αξιόπιστη πηγή. Σκέφτονται: Ο Ευσέβιος στην Εκκλησιαστική Ιστορία του είναι βέβαιος για το ότι ο Χριστός και ο βασιλιάς της Εδέσσης Άγβαρος είχαν "υποτιθέμενη" αλληλογραφία, την οποία κανείς άλλος δεν αναφέρει. Κατ' αυτούς είναι ξεκάθαρο πως του άρεσε να πλάθει φανταστικά κείμενα για να πείσει τους άλλους ότι ο Χριστός ήταν ιστορικός.

Κατ' αρχάς, η Εκκλησιαστική Ιστορία του Ευσέβιου ΔΕΝ είναι από-λογία, αλλά η πρώτη Εκκλησιαστική Ιστορία που γράφτηκε. Δηλαδή δεν παραθέτει κείμενα για να μας πείσει για κάτι, αλλά απλώς συλλέγει όσες πληροφορίες μπορεί, σχετικά με την Εκκλησία, και φυσικά τον ιδρυτή της το Χριστό. Επίσης, υπάρχουν συγκλονιστικά στοιχεία για την αλληλογραφία του Χριστού με τον Άγβαρο καθώς και για το Άγιο Μανδήλιο (βλ. Άγγελου Π. Σακκέτου, ΙΗΣΟΥΣ ΧΡΙΣΤΟΣ - ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ - ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ σ. 501-534 και 584-591)!!!

ε. Ένα γελοίο επιχείρημα κάποιων είναι ότι η θέση του TF στο κείμενο δεν είναι σίγουρη, εφόσον ο Ευσέβιος (Εκκλησιαστική Ιστορία 2.6) την τοποθετεί πριν τις σημειώσεις του Ιώσηπου που αφορούν τον Πόντιο Πιλάτο, ενώ σήμερα αυτή η παράγραφος είναι μετά απ' αυτές τις σημειώσεις.

Αυτό είναι ΨΕΜΑ. Στο χωρίο αυτό του Ευσεβίου δεν αναφέρεται καν το TF, αλλά μια αναφορά του Ιώσηπου στο Πιλάτο από το Περί του Ιουδαϊκού πολέμου.

στ. Ο Ευσέβιος αναφέρει ότι ο Ιώσηπος γράφει για το Χριστό μετά από τον Ιωάννη τον Βαπτιστή (Εκκλησιαστική Ιστορία 1.11), ενώ στο κείμενο των Ιουδαϊκών Αρχαιοτήτων, πρώτα αναφέρεται ο Χριστός (18.3.3) και μετά ο Ιωάννης ο Βαπτιστής (18.5.2). Άρα, όπως πιστεύουν οι πολέμιοι της ιστορικότητας του Χριστού, το TF πλαστογραφήθηκε από χριστιανούς και μπήκε σε μερικά χειρόγραφα μετά το χωρίο που αναφέρει τον Ιωάννη. Όμως, πρέπει να έχουμε αυτή την αναφορά από τον

Ευσέβιο στην αρχαία ελληνική για να καταλάβουμε ακριβώς τι εννοεί. Ίσως ο Ευσέβιος εννοεί πως ο Ιώσηπος ΠΕΡΑ από το ότι αναφέρει τον Ιωάννη τον ΠΡΟΔΡΟΜΟ του Χριστού, αναφέρει και τον Χριστό.

ζ. Κάποιοι πιστεύουν ότι η παρουσίαση του Χριστού στο ΤF είναι ιδιαίτερα σύντομη για τον Ιώσηπο. Για παράδειγμα, ο Ιώσηπος αφιερώνει πάνω από διπλάσιο χώρο για τον Ιωάννη τον Βαπτιστή. Δεν έχει κάποια σπουδαία βαρύτητα ως επιχείρημα. Ο καθηγητής Sanders γράφει για το ΤF: "the best objective evidence of the importance of Jesus during his own lifetime. The gospels create the impression that the entire populace was vitally interested in Jesus and what happened to him. Certainly he did attract attention. But if we measure the general impact of prophetic figures by the degree of disturbance they caused, we shall conclude that Jesus was less important in the eyes of most of his contemporaries than were John the Baptist ..." (pp.50-51). Ας μην ξεχνάμε πως το ότι για τη πλειοψηφία των Ιουδαίων, ο Χριστός ήταν ένας ασήμαντος κατάδικος (όπως ήταν λ.χ. οι κοινοί ληστές).

η. Ένας χριστιανός συγγραφέας ποτέ δεν θα έγραφε για τον Θεό του ένα κειμενάκι και πολύ μικρότερο από εκείνο που αφορά τον Πρόδρομό Του Ιωάννη, που όπως ο ίδιος ο Ιωάννης έλεγε, δεν ήταν άξιος να λύσει ούτε τα σανδάλια Του.

θ. Συχνά θεωρείται ότι η φράση "εισέτι τε νυν των Χριστιανών από τούδε ωνομασμένων ουκ επέλιπε το φύλον", που είναι στο τέλος του ΤF, δείχνει ότι γράφτηκε από κάποιον που έγραψε σε χρονική περίοδο πολύ μεγάλη από εκείνη στην οποία έζησε ο Ιησούς Χριστός στη γη, μάλλον από τον ίδιο τον Ευσέβιο. Όμως, αν λάβουμε υπόψη ότι οι πιστοί κάθε ψευτομεσσία διασκορπίζονταν πάρα πολύ γρήγορα, όπως λέει ξεκάθαρα και ο Γαμαλιήλ (Πράξεις ε'/5 35-39), καταλαβαίνουμε ότι ήταν ασυνήθιστο η πίστη σε κάποιον που θεωρούνταν ψευτομεσσίας από τους Ιουδαίους να επιζήσει μερικές δεκαετίες (ο Ιώσηπος συνέγραψε τις Ιουδαϊκές Αρχαιότητες γύρω στο 93 μ.Χ.)!

ι. Κάποιοι κριτικοί ισχυρίζονται ότι το ΤF είναι εκτός θέματος. Για να ιδούμε, όμως. Το κεφάλαιο 3, όπου βρίσκεται η μαρτυρία ξεκινά με διαμάχες των εβραίων με το Πόντιο Πιλάτο (18.3.1), συνεχίζει με τη κατά-χρηση χρημάτων του Ναού από το Πόντιο Πιλάτο (18.3.2), με το Χριστό, ο οποίος καταδικάστηκε από το Πόντιο Πιλάτο (18.3.3), με ένα σκάνδαλο στο ναό της Ίσιδος στη Ρώμη (18.3.4) και τελειώνει με ένα άλλο σκάνδαλο στη Ρώμη, που κατέληξε σε εξορία εβραίων από εκεί (18.3.5).

Ποια παράγραφος είναι εκτός, άραγε; Σίγουρα όχι αυτή που μιλάει για το Χριστό.

ια. Ένας άθεος που σε πολλές περιπτώσεις έχει αποδειχτεί "αδιά-βαστος", ο βρετανός Steven Carr, προσπαθεί να δείξει ότι δεν μπορούμε να εμπιστευθούμε ούτε καν τον Αγάπιο, γιατί (όπως λέει) ο Αγάπιος παραθέτει το TF από μνήμης, και όχι όπως γράφτηκε στη πραγματικότητα. Όμως πώς μπορούμε να πούμε με βεβαιότητα ότι ο Αγάπιος γράφει από μνήμης το κείμενο που υποτίθεται ότι συνέθεσε ο χριστιανός Ευσέβιος; Αν πράγματι είναι έτσι, πώς γίνεται έτσι τυχαία να μην αναφέρει ο Αγάπιος καμιά από τις φράσεις υπό αμφισβήτηση που βρίσκονται στο TF; Ξέρουμε ότι οι Άραβες ήταν τρομερά μορφωμένοι και μελετούσαν και αντέγραφαν πάρα πολύ τα αρχαία έργα. Έτσι, μπορούμε να οδηγηθούμε στο συμπέρασμα ότι οι Άραβες είχαν στη διάθεσή τους τα πρώτα χειρόγραφα των Ιουδαϊκών Αρχαιοτήτων και τα αντέγραφαν. Έτσι το TF έφτασε μέχρι τον Αγάπιο.

ιβ. Ίσως κάποιοι να πουν ότι είναι παράξενο που ο Ιώσηπος γράφει για πως ο ρωμαίος Πιλάτος καταδίκασε τον Χριστό, χωρίς να δικαιολογεί το Πιλάτο, εκθέτοντας έτσι τους Ρωμαίους.

Όμως δεν είναι αυτή η πρώτη φορά που αποκαλύπτει όσα άσχημα έκανε ο Πιλάτος ή άλλοι ρωμαίοι! Για παράδειγμα, στο ίδιο κεφάλαιο με το TF και στο επόμενο (δηλαδή στα κεφάλαια 3 και 4 του 18ου βιβλίου), αναφέρονται πολλά αρνητικά για το Πόντιο Πιλάτο, σφαγές κλπ. Η αναφορά στη καταδίκη του Χριστού δεν αλλάζει και πολύ το τοπίο.

ιγ. Ένα επιχείρημα κάποιων είναι το εξής: Ακόμη κι αν οι μαρτυρίες του Ιώσηπου είναι αυθεντικές, είναι πολύ μεταγενέστερες του Χριστού, άρα μη αξιόπιστες.

Αυτό το επιχείρημα δεν είναι λογικό. Εάν ήταν έτσι τα πράγματα, θα έπρεπε να απορρίψουμε τεράστιο μέρος της αρχαίας ιστορίας, καθώς δεν είναι ΟΛΟΙ οι μεγάλοι ιστορικοί αυτόπτες μάρτυρες ΟΛΩΝ των γεγονότων! Για παράδειγμα, όπως ο Harris σημειώνει, οι καλύτερες αναφορές που διαθέτουμε για τον αυτοκράτορα Τιβέριο (14-37μ.Χ.) προέρχονται από ιστορικούς αρκετά μεταγενέστερους, τον Τάκιτο (περ.115μ.Χ.), τον Σουετώνιο (περ.120μ.Χ.) και τον Δίωνα Κάσσιο (230μ.Χ.). Έτσι, δεν μπορούμε να αμφισβητούμε την αξιοπιστία του Ιώσηπου με βάση τη χρονολογία που συνέγραψε τις Ιουδαϊκές Αρχαιότητες.

Έτσι λοιπόν ο Ιώσηπος σε συνδυασμό και με άλλα δύο χωρία της Αρχαιολογίας του, δεν επιβεβαιώνει απλώς την ιστορική ύπαρξη του Ιησού Χριστού, αλλά και επιβεβαιώνει και άλλα κεντρικά σημεία της ευαγ-

γελικής ιστορίας, την ιστορική δηλαδή ύπαρξη του Ιωάννη "του επικαλουμένου Βαπτιστού" και τον από τον Ηρώδη μαρτυρικό θάνατό του, καθώς και την ιστορική ύπαρξη του Ιακώβου του αδελφοθέου, τον οποίον η ιστορία της πρώτης χριστιανικής Εκκλησίας τον παρουσιάζει ως έναν από τους βασικούς στύλους της. Αλλά και αν ακόμη δεν θέλαμε να λάβουμε καθόλου υπ' όψιν μας το περί Ιησού Χριστού ειδικό χωρίο του Ιώσηπου, θα αρκούσαν τα περί Ιωάννου και Ιακώβου χωρία για να χρησιμεύσουν ως έμμεση μαρτυρία και περί του Χριστού και των Μεσσιανικών του αξιώσεων.

(Στοιχεία των παραπάνω, λήφθηκαν και από τις «Απολογητικές Μελέτες», Παν. Ν. Τρεμπέλα, τομ. Ε', Αθήναι 1973, έκδοση Δ', σελ. 23-37).

2. Μαρτυρία Πόντιου Πιλάτου.

Ο Ιουστίνος και ο Τερτυλλιανός βεβαιώνουν, ότι υπήρχαν στα αρχεία της Ρώμης δύο επίσημες εκθέσεις του Ποντίου Πιλάτου στον αυτοκράτορα Τιβέριο, στις οποίες αναφερόταν στα της καταδίκης και σταυρώσεως του Ιησού Χριστού οιοποιές φαίνεται να έχουν χαθεί σήμερα. Ο άγιος μάρτυρας Ιουστίνος αναφέρει δυο φορές με σιγουριά τα γραπτά του Πιλάτου περί Χριστού (Α' Απολογία 35 και 48), καθώς και ο Τερτυλλιανός (Apologeticum 5 και 21, 24). Οι μαρτυρίες δυο πατέρων που έζησαν τόσο κοντά στα γεγονότα αυτά και που τα έγραφαν αυτά σε περίοδο διωγμών, απευθυνόμενοι προς ειδωλολάτρες, έχουν σπουδαίο βάρος. Μάλιστα, φαίνεται πως κάποια στιγμή τα γραπτά του Πιλάτου πλαστογραφήθηκαν με αποτέλεσμα να είναι βλάσφημα, αν πιστέψουμε τον Ευσέβιο (Εκκλησιαστική Ιστορία 9.5.1). Τέλος, τα γραπτά του Πιλάτου αναφέρονται και από τον άγιο Επιφάνιο (Αιρέσεις 50.1). Πάντως τα έγγραφα αυτά, πρέπει να διακριθούν από τα απόκρυφα με τίτλο "Acta Pilati" και "Επιστολή Πιλάτου προς αυτοκράτορα Κλαύδιο" τα οποία κυκλοφόρησαν αργότερα και αποτελούν ψευδεπίγραφες συγγραφές στις οποίες εκδηλώνεται απλά απόπειρα να ανασυντεθούν τα αρχικά έγγραφα. (Πρβλ. Brunet, Les evangiles apocryphes traduits et annotes εκδ. β' σελ. 215-273. Tishendorf, Evangelia apocrypha, 1853 σελ. 413-426? Thilo, Codex apocryphus Novi Testamenti, τομ. Α' σελ. 801-803).

Γνωρίζουμε πως οι έπαρχοι περιοχών της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας έγραφαν συχνά στον αυτοκράτορα για τα ζητήματα που απασχολούσαν τις περιοχές τους. Το ίδιο έκανε και ο Πλίνιος ο Νεώτερος, έπαρχος της Βιθυ-νίας, προς το Τραϊανό. Εξάλλου, είναι τυχαίο που ούτε ο Πιλάτος ούτε

τε ο Τιβέριος εδίωξαν τους Χριστιανούς; Μήπως έπαιξαν κάποιο ρόλο τα όσα είδε ο Πιλάτος που τα έγραψε στο Τιβέριο;

3. Μαρτυρία Θαλλού.

Ο Θαλλός ένας απελεύθερος Σαμαρείτης επί Αυτοκράτορος Τιβέριου ήταν εθνικός ιστορικός της Μέσης Ανατολής που έζησε τον 1ο μ.Χ. αιώνα. Έγραψε την Ιστορία της Ελλάδος και της Ασίας περί το 52 μ.Χ. Σ' αυτό το έργο του αναφέρει και μια έκλειψη ηλίου. Το 221 μ.Χ., ένας Χριστιανός συγγραφέας, ο Sextus Julius Africanus έγραψε ότι «ο Θαλλός, στο τρίτο του βιβλίο εξήγησε το σκοτάδι (μετά την σταύρωση του Ιησού) σαν μια έκλειψη ηλίου». Τα έργα του δεν έχουν διασωθεί, αλλά υπάρχουν πολλές αναφορές σε αυτόν:

Ο Φλάβιος Ιώσηπος (37-100μ.Χ.) αναφέρει ένα Θαλλό, πλούσιο απελεύθερο του αυτοκράτορα που δάνεισε ένα εκατομμύριο δραχμές στον Ηρώδη Αγρίππα (Ιουδαϊκές Αρχαιότητες 18.6.4). Δεν είναι πάντως σίγουρο εάν ο Θαλλός αυτός είναι ο ιστορικός. Πολλοί υποστηρίζουν ότι κανένα χειρόγραφο του Ιώσηπου δεν έγραφε ΘΑΛΛΟΣ αλλά όλα έγραφαν ΑΛΛΟΣ. Το Θ στο ΑΛΛΟΣ το έβαλε ένας μελετητής ονόματι Hudson το 1720, λέγοντας, "I put 'Thallos' in place of 'allos' by conjecture, as he is attested to have been among the freedmen of Tiberius, going by the inscriptions of Gruter" (p. 810, translated from Hudson's Latin). Δηλαδή, ο Hudson δεν άλλαξε τον ΑΛΛΟΣ από βίτσιο, αλλά είχε ο ίδιος μια πηγή σύμφωνα με την οποία ο Θαλλός ήταν απελεύθερος του Τιβερίου! Φαίνεται γυρνάει μπουόμερανγκ το "επιχείρημα" των εχθρών της Εκκλησίας!!!

Ο άγιος μάρτυρας Ιουστίνος (100-165 μ.Χ.), αναφέρει ότι ο Θαλλός μαζί με άλλους σημαντικούς συγγραφείς όπως ο Φίλων ο Ιουδαίος και ο Ιώσηπος, μαρτυρούν την αρχαιότητα του προφήτη Μωυσή (Λόγος Προτρεπτικός προς Έλληνας 9).

Ο Θεόφιλος επίσκοπος Αντιοχείας (έγραψε γύρω στο 180 μ.Χ.) αναφέρει πως ο Θαλλός γράφει για τον Βήλο, βασιλιά της Ασσυρίας και τον Κρόνο (Προς Αυτόλυκον Γ' 29).

Ο Τερτυλλιανός (160-220 μ.Χ.), αναφέρει ότι ο Θαλλός, μαζί με το Διόδωρο και άλλους, γράφει πως ο Κρόνος δεν ήταν παρά ένας άνθρωπος (Απολογητικός 10). Παρακάτω αναφέρει πάλι τον Θαλλό μαζί με άλλους όπως τον Απίωνα, και τον κριτικό τους τον Ιώσηπο (Απολογητικός 19)!

Ο Ιούλιος Αφρικανός (έγραψε γύρω στο 221μ.Χ.), πατέρας της χριστιανικής χρονικογραφίας, αναφέρει πως ο Θαλλός έγραψε για την άνοδο του Κύρου, όπως και ο Διόδωρος, ο Πολύβιος, κ.ά. (Χρονικά ΧΧΧ.2). Επί-

σης, αναφέρει ότι ο Θαλλός ασχολήθηκε με την ιστορία της Συρίας (Χρονικά ΧΧΧ.3).

Ο Μινούκιος Φήλιξ (3ος αι.) αναφέρει ότι ο Θαλλός, μαζί με το Διόδωρο και άλλους, γράφει ότι ο Κρόνος ήταν άνθρωπος (Οκτάβιος 22).

Ο Λακτάντιος (240-320), ο "Χριστιανός Κικέρων", αναφέρει ότι ο Θαλλός γράφει πως ο Βήλος, βασιλιάς της Ασσυρίας, ήταν 322 χρόνια πριν το Τρωικό πόλεμο (Επιτομή των Θείων Διδασκαλιών 24).

Γιατί όμως παρέθεσα τις αναφορές αυτές; Για να δείξω:

α. Ότι ο Θαλλός ήταν σύγχρονος του Ιησού Χριστού, εφόσον βλέπουμε ότι ήταν ήδη γνωστός κατά την εποχή του Ιουστίνου και του Θεόφιλου (2ος αι.) και ότι είχε γράψει γι' αυτόν ο Ιώσηπος πιθανά στις Ιουδαϊκές Αρχαιότητες και σε άλλα έργα που δεν έχουν διασωθεί (σύμφωνα με τον Τερτυλλιανό).

β. Ότι ζούσε στην ίδια περιοχή με το Χριστό, εφόσον μάλλον ο Ιώσηπος το αναφέρει και επειδή τα έργα του έχουν σχέση με τη Μέση Ανατολή (Ασσυρία, Μωυσής κλπ.).

γ. Ότι ήταν σπουδαίος ιστορικός, αφού αναφέρεται τόσες φορές και μαζί με άλλους σπουδαιότατους όπως ο Πολύβιος, ο Διόδωρος ο Σικελός, ο Φίλων ο Ιουδαίος και ο Φλάβιος Ιώσηπος. Άρα ήταν έμπιστος και γνωστός ιστορικός.

Και τώρα σχετικά με τη μαρτυρία, η οποία περισώθηκε από τον Ιούλιο Αφρικανό (221μ.Χ.): "...Σε όλο το κόσμο κυριάρχησε ένα φοβερό σκοτάδι, και οι πέτρες έπεσαν από σεισμό, και πολλά μέρη στην Ιουδαία και σε άλλες επαρχίες έπεσαν κάτω. Τούτον το σκότος ο Θαλλός, στο τρίτο βιβλίο των Ιστοριών του, το εξηγεί ως έκλειψη του ηλίου, πράγμα παράλογο κατά τη γνώμη μου. Καθώς οι Ιουδαίοι εορτάζουν το Πάσχα τη 14η μέρα σύμφωνα με τη σελήνη, και η σταύρωση του Σωτήρα μας πέφτει την ημέρα πριν το Πάσχα, και μια έκλειψη του ηλίου παίρνει μέρος μόνον όταν η σελήνη έρχεται κάτω από τον ήλιο..." (Χρονικά ΧVΙΙΙ, 1)

Ας παρατηρήσουμε μερικά πράγματα από το παραπάνω απόσπασμα:

α. Ο Αφρικανός γράφει το παραπάνω απόσπασμα για να αντικρούσει αυτά που είχε γράψει ο Θαλλός. Είναι παράλογο να έπλαθε ο ίδιος ένα φανταστικό κείμενο μόνο και μόνο για να παιδευτεί να το αντικρούσει.

β. Ο Ιούλιος Αφρικανός μας δίνει και βιβλιογραφία!!! Μας λέει ότι η αναφορά του Θαλλού βρίσκεται στο τρίτο βιβλίο του, σε μια εποχή που ο Θαλλός ήταν διάσημος συγγραφέας και εύκολα θα μπορού-

σε κάποιος να ελέγξει εάν έλεγε την αλήθεια ή όχι ο ίδιος. Ας μην ξεχνάμε πως υπάρχουν και άλλες αναφορές στο έργο του Θαλλού και μετά τον Αφρικανό (Μ. Φήλιξ, Λακτάντιος). Μάλιστα, ο Λακτάντιος αναφέρει και μια λεπτομέρεια για το Βήλο από το Θαλλό που δεν την αναφέρει κανείς άλλος προγενέστερος.

γ. Η φράση "τούτο το σκοτός" ξεκαθαρίζει ότι ο Θαλλός προ-σπαθούσε να εξηγήσει το ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟ σκοτάδι που συνέβη κατά το θάνατο του Χριστού. Στην επόμενη πρόταση, ο Ιούλιος Αφρικανός τονίζει ακόμη πιο ξακάθαρα πότε συνέβη το αμφιλεγόμενο σκοτάδι.

4. Μαρτυρία Μαρά Βαρ Σεραπίων.

Ο Μαρά Βαρ Σεραπίων ήταν Σύρος στωικός που έγραψε ένα γράμμα στο γιο του από τη φυλακή στην οποία βρισκόταν. Το γράμμα αυτό φυλάσσεται στο Βρετανικό Μουσείο και χρονολογείται μετά το 73 μ.Χ., ίσως και μετά το 135 μ.Χ. και μάλλον όχι μετά το 165 μ.Χ. ΚΑΝΕΙΣ δεν έχει αμφισβητήσει την αυθεντικότητα της μαρτυρίας αυτής, κι έτσι οι ανιστόρητοι επικριτές της ιστορικότητας του Κυρίου μας προσπαθούν να πείσουν πως αυτή δεν αναφέρεται στο Χριστό ή πως δεν είναι έγκυρη. Θα τα αναιρέσουμε αυτά παρακάτω.

Και τώρα η σχετική μαρτυρία:

"...Τι να πούμε ακόμα, όταν οι σοφοί κακοποιούνται από τους τυράννους...ώστε να μην μπορούν να αμυνθούν; Ποια ωφέλεια είχαν οι Αθηναίοι θανατώνοντας το Σωκράτη; Η πείνα και η επιδημία έπεσαν πάνω τους ως κρίση για το έγκλημα. Τι ωφελήθηκαν οι άνθρωποι της Σάμου καίγοντας το Πυθαγόρα; Μονομιάς η χώρα τους καλύφθηκε από άμμο. Τι ωφελήθηκαν οι Ιουδαίοι εκτελώντας το σοφό βασιλιά τους; Αμέσως μετά, το βασίλειό τους αφανίστηκε. Ο Θεός δίκαια εκδικήθηκε το θάνατο των τριών αυτών σοφών ανθρώπων: Οι Αθηναίοι πέθαναν από την πείνα. Οι κάτοικοι της Σάμου αφανίστηκαν από τη θάλασσα. Οι Ιουδαίοι κατάστράφηκαν κι οδηγήθηκαν μακριά από τη γη τους, για να ζήσουν διεσπαρμένοι. Όμως, ο Σωκράτης δεν πέθανε. Έμεινε ζωντανός στη διδασκαλία του Πλάτωνα. Ούτε ο Πυθαγόρας πέθανε. Ζωντανέψε στο άγαλμα της Ήρας. Ούτε ο σοφός βασιλιάς πέθανε. Ζωντανεύει μέσα στη διδασκαλία του".

α. Βλέπουμε ότι αυτός ο "βασιλιάς" των Ιουδαίων:

1) Ήταν βασιλιάς.

2) Ήταν πολύ σοφός, τόσο ώστε να συγκρίνεται με το

Σωκράτη και το Πυθαγόρα.

- 3) Εκτελέστηκε.
- 4) Εκτελέστηκε από τους Ιουδαίους.
- 5) Εκτελέστηκε λίγο πριν καταλυθεί τον κράτος των Ιουδαίων (70μ.Χ.).
- 6) Εκτελέστηκε λίγο πριν διασκορπισθούν οι Ιουδαίοι (70μ.Χ.).
- 7) Ζωντάνευε μέσα από τη διδασκαλία του (στο καιρό ακόμη του Μάρα Βαρ Σεραπίωνα).

Ποιος άλλος θα μπορούσε να είναι παρά ο Ιησούς Χριστός; Πολλοί ισχυρίζονται πως αναφέρεται σε κάποιον ψευτομεσσία, από αυτούς που αναφέρει ο Γαμαλιήλ: "Πρό γάρ τούτων τών ημερών ανέστη Θευδάς, λέγων είναιί τινά εαυτόν, ώ προσεκλίθη αριθμός ανδρών ωσει τετρακοσίων' ός ανηρέθη, και πάντες όσοι επείθοντο αυτώ διελύθησαν και εγένοντο εις ουδέν. μετά τούτον ανέστη Ιούδας ο Γαλιλαίος εν ταίς ημέραις τής απογραφής και απέστησε λαόν ικανόν οπίσω αυτού' κακείνος απώλετο, και πάντες όσοι επείθοντο αυτώ διεσκορπίσθησαν" (Πράξεις /5/ε' 36-37). Δηλαδή: "Σας συνιστώ δε προσοχή, διότι προ των ημερών αυτών, ανεφάνηκε ο Θευδάς, ο οποίος έλεγε για τον εαυτόν του, ότι είναι κάποιος σπουδαίος. Και σε αυτόν προσεκολλήθησαν ως οπαδοί ένας αριθμός ανδρών περίπου τετρακοσίων. Αλλά φονεύθηκε αυτός και όλοι όσοι υπάκουαν σε αυτόν διαλύθηκαν και εκμηδενίστηκαν. Ύστερα από αυτόν ανεφάνηκε ο Ιούδας ο Γαλιλαίος, κατά τη διάρκεια των ημερών που έγινε από τους ρωμαίους η απογραφή. Και παρέσυρε εις στάσιν πολύ λαό, ο οποίος τον ακολούθησε. Αλλά εκείνος θανατώθηκε και χάθηκε και όλοι όσοι τον υπάκουαν διασκορπίσθησαν". Ο Θευδάς και ο Ιούδας σίγουρα δεν εκπληρώνουν το κριτήριο 7, και μάλλον όχι το 2 και το 4.

Μερικοί θέτουν απεγνωσμένα ως υποψήφιο τον Εσσαίο "Διδάσκαλο της Δικαιοσύνης". Παρόλα αυτά, η πραγματική ιδιότητα αυτού του "Διδάσκαλου της Δικαιοσύνης", που αναφέρεται στο Κουμρανικό χειρόγραφο Εις τον Αβακούμ (1QrHab), δεν είναι βέβαιη. Θεωρείται ότι ήταν ο αρχιερέας Ονίας ο Γ' (-190 π.Χ.) ή ο Ιούδας ο Εσσαίος (που έζησε υπό Ιωάννη Υρκάνου, βασιλιά της Ιουδαίας 134 π.Χ.-104 π.Χ.). Δεν αναφέρονται πουθενά ως βασιλείς, ούτε υπάρχει κάποια αναφορά στο θάνατό τους. Σίγουρα δεν πέθαναν λίγο πριν το 70 μ.Χ.! Και, μάλλον δεν επέζησε η διδασκαλία τους μέχρι την εποχή του Μαρά Βαρ Σεραπίωνος.

β. Ο Πυθαγόρας (περ. 570-475 π.Χ.) και ο Σωκράτης (περ. 470-399 π.Χ.), δεν ήταν ακριβώς σύγχρονοι, ώστε ο Χριστός να βρίσκεται πάρα πολύ "εκτός". Όμως το να αναφέρεται ο Σωκράτης, ο Πυθαγόρας και

ο Χριστός δεν είναι πιο "αταίριαστο" χρονολογικά από το να αναφέρεται ο Νεύτων, ο Αϊνστάιν και ο Χώκιγκ μαζί!

γ. Σύμφωνα, με τον Μαρά, οι κάτοικοι της Σάμου έκαψαν τον Πυθαγόρα. Στη πραγματικότητα όμως, ο Πυθαγόρας έφυγε από τη Σάμο γύρω στο 530 π.Χ. και μετανάστευσε στην αποικία του Κρότωνα στη Κάτω Ιταλία. Πέθανε στο Μεταπόντιο. Άρα οι κάτοικοι της Σάμου δεν έκαψαν τον Πυθαγόρα. Και δεν μας είναι γνωστές αυτές οι τιμωρίες που έπληξαν τους Αθηναίους ή τους Σαμιώτες, ούτε το τι ήταν αυτό το άγαλμα της Ήρας. Οπότε, κατά τους επικριτές, αν το γράμμα του Μαρά έκανε λάθος όσον αφορά μια λεπτομέρεια όπως αυτή, πώς μπορεί να θεωρηθεί αξιόπιστη απόδειξη της ιστορικότητας οποιουδήποτε;

Βέβαια, ΑΝ υπάρχουν κάποια "λάθη" στο γράμμα, αυτό δεν σημαίνει πως οτιδήποτε εκείνο γράφει είναι "λάθος". Μην ξεχνάμε πως ο Πυθαγόρας και ο Σωκράτης έζησαν έξι - επτά αιώνες πριν το συγγραφέα, ενώ ο Ιησούς Χριστός το πολύ - πολύ έζησε έναν αιώνα πριν!!! Παρόλα αυτά, δεν είναι σίγουρο πως ο Μαρά κάνει κάποιο σπουδαίο λάθος. Μάλλον ο Πυθαγόρας βασανίστηκε από τους συμπατριώτες του, με αποτέλεσμα να εγκαταλείψει το νησί. Η έλλειψη ανεκτικότητας πολλών αρχαίων Ελλήνων προς τους φιλόσοφους καθιστά κάτι τέτοιο πολύ πιθανό. Όσον αφορά το άγαλμα της Ήρας, αυτό μπορεί να το έφτιαξε ή να το χρηματοδότησε ο Πυθαγόρας, ή να ήταν τόπος συνάντησης των μαθητών του. Και η Σάμος ίσως επλήγη από καταιγίδα που μετέφερε σκόνη. Μπορεί και να έπεσε επιδημία στην Αθήνα μετά το θάνατο του Σωκράτη. Δεν χρειάζεται να ήταν τρομακτικά μεγάλη.

δ. Οι εχθροί του Χριστού, ανήμποροι, καταφεύγουν στο επιχείρημα ότι η μαρτυρία του Μαρά δεν είναι αξιόπιστη, λόγω του χρόνου συγγραφής. Ισχυρίζονται ότι όλα όσα ήξερε ο Μαρά για το Χριστό, τα έμαθε από χριστιανούς. Πιθανό ο Μαρά να ήταν αυτόπτης μάρτυρας του Χριστού, αλλά και να μην ήταν δεν έχει καμιά απολύτως σημασία. Μόνο αυτόπτες μάρτυρες όλων των γεγονότων γίνονται έγκυροι ιστορικοί; Το ότι εκτιμούσε τα έργα και τις διδασκαλίες του Σωκράτη, του Πυθαγόρα και του Χριστού δείχνει πως ήταν ιδιαίτερα μορφωμένος και είχε δυνατότητα κρίσης. Άρα δεν μπορούμε να υποθέσουμε πως ήταν ένας ηλίθιος, που απλώς "έχαψε" όλα όσα άκουσε. Και το ότι αποκαλεί το Χριστό βασιλιά δεν δείχνει απαραίτητως επήρεια από χριστιανούς. Ας μην ξεχνάμε πως σύμφωνα με την επιγραφή του θεοκτόνου Πιλάτου ακόμα, ο Χριστός αναφερόταν ως βασιλιάς!

5. Τάκιτος.

Το έργο του Τάκιτου δημοσιεύτηκε μεταξύ του 115 και 117 μ.Χ. και περιλαμβάνει τα γεγονότα της βασιλείας των αυτοκρατόρων Τιβέριου, Καλιγούλα, Κλαυδίου και Νέρωνος. Η μαρτυρία του Τάκιτου για τον Χριστό, είναι μικρή και επιγραμματική. Μιλά για την πυρκαγιά της Ρώμης και για τον διωγμό, που εξ αφορμής της κήρυξε ο Νέρωνας κατά των Χριστιανών. Μιλάει δηλαδή για γεγονός που συνέβη μόλις 30 χρόνια μετά τον θάνατο του Ιησού. Σε ελεύθερη αλλά πιστή μετάφραση το χωρίο του Τάκιτου λέει:

"Η κοινή γνώμη κατηγορεί τον Νέρωνα ως αυτουργό της πυρκαγιάς. Για να κατασιγάσει δε τους θρύλους αυτούς ο Νέρωνας υπέδειξε άλλους ως ενόχους και επέβαλε πρωτοφανείς και μετά πολλής σκέψεως επινοημένες ποινές σε εκείνους τους οποίους για τα βδελυρά και κρυφά έργα μισούσαν και ονόμαζαν κοινώς Χριστιανούς. Δημιουργός του ονόματος τούτου υπήρξε ο Χριστός, ο οποίος επί της αυτοκρατορίας του Τιβερίου υπό του πραιτόρα Ποντίου Πιλάτου παραδόθηκε σε τιμωρία. Καταπνιγείσα κατ αρχάς η βδελυρή αυτή δεισιδαιμονία καταπλημμύρισε πάλι όχι μόνον την Ιουδαία αλλά και την πόλη (την Ρώμη). Άρχισαν λοιπόν αρχικά να συλλαμβάνουν εκείνους, οι οποίοι ομολογούνταν ως Χριστιανοί. Έπειτα δε με την υπόδειξη αυτών πλήθος υπερμεγέθους προσώπων συνελήφθη" (Tacit. Annal. XV, 38,44).

Έτσι ο Τάκιτος μας πληροφορεί αφενός για το έτος που πέθανε ο Ιησούς επιβεβαιώνοντας την ευαγγελική ιστορία, αφετέρου μαρτυρεί για την ραγδαία εξάπλωση και επικράτηση της νέας πίστης.

6. Σουετώνιος.

Ο Σουετώνιος, σύγχρονος του Τάκιτου, συνέγραψε μεταξύ του 110 και 120 το έργο του περί των 12 αυτοκρατόρων (από τον Αύγουστο μέχρι τον Δομητιανό). Αναφέρει λοιπόν αυτός ότι μεταξύ των Ιουδαίων σημειώθηκε μεγάλη ταραχή εξ αιτίας του Χριστού και ότι γι' αυτό ο αυτοκράτορας Κλαύδιος τους εξόρισε από την Ρώμη. Το γεγονός αυτό συνέβη το 54, είκοσι μόλις χρόνια μετά από το δράμα του Γολγοθά (Vita Claud. C. XXV 4, "Judaeos impulsore Chresto assidue tumultuantes Romae expulsi"). Αλλού πάλι ο Σουετώνιος αναφέρει ότι οι Χριστιανοί εκδιώχθηκαν από τον Νέρωνα λόγω των κακών τους δεισιδαιμονιών. ("Christiani genus hominum superstitionis novae et maleficae" Vita Neron. XVI 2).

Το ότι εδώ ο Σουετώνιος με το όνομα Chrestus, εννοεί τον Ιησού Χριστό είναι αναμφισβήτητο. Εάν επρόκειτο για κάποιο πρόσωπο άγνωστο

στον συγγραφέα ασφαλώς μετά από το όνομα, θα έπρεπε να μπει η αόριστη αντωνυμία (Chresto quodam, Χριστού τινός). Η παράλειψη λοιπόν της αορίστου αντωνυμίας αποδεικνύει ότι ο Χριστός ήταν πρόσωπο πολύ γνωστό και στον Σουετώνιο και στους συγχρόνους του. Επειδή όμως το όνομα Χριστός ήταν ακατάληπτο τότε στους Εθνικούς, ο Σουετώνιος μεταχειρίσθηκε το οικειότερο και ευληπτότερο όνομα Chrestus ή Χρηστός.

7. Πλίνιος.

Αναντίρρητα σπουδαιότατη είναι μία επιστολή, που συνέγραψε προς τον Τραϊανό γύρω στο 112 μ.Χ., ο Πλίνιος ο νεότερος, διοικητής της Βηθανίας και σύγχρονος του Τάκιτου και του Σουετώνιου. (Plin. Epist. X, XCVI). Από αυτήν πληροφορούμαστε για την πρόοδο και τις κατάρξεις τις οποίες είχε σημειώσει η νέα πίστη στην Βηθανία, 70 περίπου χρόνια από τον θάνατο του Ιησού. Στην προσπάθειά του να περισυλλέξει ακριβείς πληροφορίες για τους Χριστιανούς, ο Πλίνιος προέβη σε επίμονες έρευνες και ανακρίσεις, τα αποτελέσματα των οποίων υπέβαλε εγγράφως στον αυτοκράτορα Τραϊανό μέσω επιστολής. Με την επιστολή αυτή ο αυτοκράτορας πληροφορείται ότι τίποτε το αξιόποιο δεν βρέθηκε στους οπαδούς της νεοφανείσας θρησκείας. Απλά μαζεύονταν κατά ορισμένη ημέρα, πριν από την ανατολή του ήλιου, και ανέπεμπαν ύμνους προς τον Χριστό σαν Θεό. Κανείς όμως δεν θα μπορούσε να τους κατηγορήσει για έγκλημα, ή για κάποια άλλη αισχρή πράξη ή απάτη ή αθέτηση υποσχέσεως και παραβίαση κάποιας ανειλημμένης υποχρεώσεως. Αυτό που κυρίως παρακίνησε τον Ρωμαίο έπαρχο να εξετάσει το πράγμα, ήταν ο πολύ μεγάλος αριθμός των οπαδών της δεισιδαιμονίας αυτής. "Δεν απέμεινε, λέει, πόλη ή κόμη ή και αγρός ακόμη, στον οποίο να μη εισέδυσε το μόλυσμα αυτής. Οι ναοί των θεών μας ερημώθηκαν και από μακρό ήδη χρόνο δεν προσφέρονται θυσίες σε αυτούς".

8. Συγγραφείς του 2ου αιώνας.

Δεν θα έπρεπε τέλος να αντιπαρέλθουμε και την μαρτυρία των εθνικών εκείνων συγγραφέων του β' αιώνα, οι οποίοι επέκριναν τον Ιησού. Αυτοί είναι ο νεοφυθαγόρειος Νουμήνιος (πρώτο μισό του β' αιώνας), ο Φλέγων, δούλος απελεύθερος του Αδριανού και σύγχρονος του Νουμήνιου, ο εκλεκτικός Γαληνός (δεύτερο μισό του β' αιώνας), και επιπλέον ο Λουκιανός και ο Κέλσος. Αυτοί, λοιπόν, σκώπτονται τον Ιησού και μερικοί εκφράζουν για αυτόν ειρωνείες πικρές και σαρκασμούς. Κανείς όμως δεν διανοείται να αμφισβητήσει την ύπαρξή του.

Ο Λουκιανός, για παράδειγμα, στο έργο του "περί Περεγρίνου τελευταίου", υπαινίσσεται τον Ιησού και μιλάει για αυτόν σαν να πρόκειται για πολύ γνωστό πρόσωπο, αν και πεθαμένο πριν από πολύ καιρό, και τον αποκαλεί "εσταυρωμένο σοφιστή", "άνθρωπο εν Παλαιστίνη σταυρωθέντα", "μέγαν νομοθέτη των Χριστιανών".

Επίσης, ο εκλεκτικός Πλατωνικός φιλόσοφος Κέλσος, στο σύγγραμμά του "Λόγος αληθής" (το οποίο, παρότι έχει χαθεί, είναι δυνατόν να το ανασυντάξουμε κατά τις κύριες γραμμές του μέσω της αναίρεσής του από τον Ωριγένη), παρουσιάζεται μεν να πιστεύει στις κατά του Ιησού χονδροειδείς ιουδαϊκές μυθοπλασίες, και επιζητεί, εκφυλίζοντας τα θαύματά του Ιησού να τα κοροϊδέψει και να τα περιγελάσει, εντούτοις δεν εκδηλώνει καμία διάθεση να αρνηθεί την ιστορική ύπαρξη του προσώπου του Ιησού. (Ωριγένους, Κατά Κέλσου II 10).

9. Μαρτυρίες αιρετικών.

Παράλληλα με τις μαρτυρίες του εθνικού κόσμου για τον Ιησού, ο De la Boullaye (Jesus et l'histoire, Conference II Paris 1929, σελ 8), τάσσει και τις μαρτυρίες των αιρετικών των πρώτων αιώνων. Πράγματι η μαρτυρία τους ορθά θα χαρακτηριζόταν ως εξωεκκλησιαστική και για τον λόγο αυτό δεν πρέπει να την προσπεράσουμε. Οι άνθρωποι αυτοί, αρκετά ανεξάρτητοι μέχρι του σημείου να αποσυρθούν από την Εκκλησία, πρωτότυποι, αφού δημιούργησαν νέα θεολογία και συμπαρέσυραν αρκετούς μαθητές, αρκετά κοντά στις αρχές του Χριστιανισμού ώστε να μπορούν να ελέγξουν τις κεντρικές τουλάχιστον γραμμές του βίου του Ιησού Χριστού, δεν μπορούν να παραμεριστούν ως μάρτυρες της ιστορικής υπάρξεώς του. Μερικοί από αυτούς αρνήθηκαν το πραγματικό της σαρκώσεως του Χριστού.

Ο Βασιλείδης κήρυττε το 120 - 140 μ. Χ. στην Αλεξάνδρεια ότι, το σώμα του Χριστού ήταν απλά φαινομενικό και ότι ο Χριστός ήταν άνθρωπος μόνο κατά δόκηση (το ίδιο κήρυτταν ο Ουαλεντίνος και ο Μαρκίων). Και ο θάνατος λοιπόν του Ιησού Χριστού, καθώς και η ανάστασή του ήταν έτσι φαινομενικά και κατά δόκηση. Εν τούτοις, κατά την μαρτυρία του Ιππολύτου, οι αιρετικοί αυτοί δεν αρνούσαν ότι, σε ότι αφορά τον Σωτήρα, όλα έγιναν όπως τα γράφουν τα ευαγγέλια. Δεν αρνούνται ότι ο Ιησούς φάνηκε ανάμεσα στους ανθρώπους μια ορισμένη χρονική περίοδο και ότι σημείωσε την σταδιοδρομία που εξιστορούν τα ευαγγέλια, αλλά λένε ότι όλα αυτά έγιναν φαινομενικά. Και ο μεν Ουαλεντίνος γύρω στο 135-160 μ. Χ. αναγνωρίζει την ιστορική αξία των ευαγγελίων, ο δε Μαρκίων, ο οποίος

γεννήθηκε το 85 μ.Χ. και αποσχίστηκε από την εκκλησία της Ρώμης το 140, παραποίησε και ακρωτηρίασε τις Γραφές, παραδεχόταν όμως το πάθος και την ανάσταση του Ιησού, καθώς και το κήρυγμα της σωτηρίας και της μέσω του σταυρού απολυτρώσεως. Οι μαρτυρίες λοιπόν των ανθρώπων αυτών, σε ότι αφορούν στην ύπαρξη του Χριστού δεν είναι δυνατόν να απορριφθούν ως μη έγκυρες. Διότι άνθρωποι, οι οποίοι αποτίναξαν το κύρος της εκκλησίας και δημιούργησαν δική τους κοσμοθεωρία, από τι θα εμποδίζονταν να απορρίψουν ολότελα την παράδοση περί υπάρξεως του Ιησού, αν δεν έβρισκαν αυτή στηριγμένη σε απόλυτα αδιάσειστη βάση;

10. Ραβινική φιλολογία.

Μαρτυρίες περί του Χριστού έχουμε και στην ραβινική φιλολογία και πιο συγκεκριμένα στο Ταλμούδ. Τα χωρία της Παλαιάς Ραβινικής φιλολογίας που αφορούν στο Χριστό συλλέχτηκαν καταρχάς από τον Heinrich Laible (*Jesus Chrestus im Talmud*, Berlin 1891) και στην συνέχεια αναδημοσιεύτηκαν στην άριστη έκδοση του Travers Herford (*Christianity in Talmud and Midrash*, London 1903.) Ύστερα από αυτόν ο Arnold Meyer στο *Handbuch zu den N. T. Apocryphen* του E. Hennecke (Tubingen 1904 σελ.51), στη μελέτη του *Jesus im Talmud* περισυνέλεξε τα σχετικά με τον Ιησού Χριστό σημειούμενα επεισόδια στο Ταλμούδ.

Το Ταλμούδ αποτελεί ογκώδη συλλογή, της οποίας τα διάφορα τμήματα συγγράφτηκαν στην Αραμαϊκή διαδοχικά, μεταξύ της εποχής που έζησε στη γη ο Κύριος, και του τέλους του ε' αιώνα. Αποτελούνται από δύο τμήματα: την Μίσχνα = επανάληψη (του Μωσ. Νόμου) που τελείωσε το 220, και την Γεμάρας, η οποία είναι ένα είδος υπομνήματος στην Μίσχνα.

Στο Ταλμούδ γίνεται λόγος για θαυμαστές ιάσεις που έκανε, στο όνομα του Χριστού, κάποιος Ιάκωβος ο οποίος ήταν χριστιανός, και τον οποίον συνάντησε στην Σεπφώριδα της Γαλιλαίας ο ραβίνος Ελιέζερ. Ομοίως μαθαίνουμε για τον ανιψιό ενός ραβίνου ο οποίος είχε δαγκωθεί από ένα φίδι και στον οποίο ένας χριστιανός πρότεινε να θεραπευθεί επικαλούμενος το όνομα του Χριστού. Επίσης διαβάζουμε για δικαστή, χριστιανό προφανώς, διορισμένο από τους Ρωμαίους, ο οποίος επέδειξε στον ραβίνο Γαμαλιήλ Β', που ενδιαφερόταν για την πατρική κληρονομιά της αδελφής του, το χωρίο του Ματθαίου στο οποίο λέγεται ότι ο Χριστός "ουκ ήλθε καταλύσαι τόν νόμον, αλλά πληρώσαι". (Γ. Παπαμιχαήλ, *Ο Ιησούς ως ιστορικό πρόσωπον*, εκδ. β' Αθήναι 1923, σελ. 153-154).

Οι αφηγήσεις αυτές του Ταλμούδ, έχουν αρκετά σοβαρή σημασία, διότι όλες ανάγονται στο τέλος του πρώτου και στις αρχές του δευτέρου

αιώνος. Ο ραβίνος Ελιέζερ με τον οποίον σχετίζεται η πρώτη αφήγηση, είναι γυναικάδελφος, άρα δε και σύγχρονος του ραβίνου Γαμαλιήλ του Β', στον οποίο αφορά η τρίτη αφήγηση. Ο δε Γαμαλιήλ ο Β' είναι εγγονός του Γαμαλιήλ του Α', ο οποίος τιμωρήθηκε το 70 μ.Χ., ως συμμετοχος της επαναστάσεως. Δηλαδή οι αφηγήσεις αυτές αναφέρονται σε χρόνους μεταξύ του 90 και του 110 μ.Χ. Η δε είδηση της δεύτερης αφήγησης συμπίπτει περίπου προς το έτος 130 μ.Χ. Έτσι οι ραβίνοι που άκμασαν κατά τα τέλη του α' αιώνος γνωρίζουν το πρόσωπο του Ιησού Χριστού, και μάλιστα κάποιοι από αυτούς είναι ευνοϊκά διακείμενοι απέναντι του.

Υπάρχει όμως και η περί Ιησού Χριστού εχθρική Ιουδαϊκή παράδοση (Δες Hettinger, *Apologetique* σελ. 413- 415), η οποία ανάγεται σε μεταγενέστερους χρόνους και στην οποία μέσω συκοφαντικών υπαινιγμών και χαρακτηρισμών καταβάλλεται φροντίδα, να διασυρθεί και εξευτελιστεί ο Ιησούς Χριστός. Κατά την παράδοση αυτή ο Ιησούς Χριστός γεννήθηκε όχι μέσω νομίμου γάμου αλλά, εκ πορνείας, καθώς λένουν οι πρεσβύτεροι του λαού των Ιουδαίων στα *Acta Pilati*. (Παράβαλλε Ιουστίνου Απολογ. Α', XXXV και Thilo, *Codex apocryph. Nov. Testam.*, Τομ. Ι, σελ. 526). Κατονομάζεται μάλιστα στην Γεμάρα (*Gemara Sanhedrin*) και στα *Sohabbath* της Βαβυλώνας και το όνομα του πατρός του Ιησού, ο οποίος ήταν κάποιος στρατιώτης ονόματι Πανθήρας. Ίσως το όνομα αυτό προέρχεται από παραφθορά της ελληνικής λέξεως Παρθένος. Στο Ταλμούδ δηλώνεται και το όνομα της μητέρα του Ιησού. Και αλλού μεν η μητέρα του Ιησού ονομάζεται *Stada*, αλλού δε *Miriam* και της αποδίδεται το επάγγελμα της κομμώτριας. Αυτό γίνεται πιθανότατα λόγω συγχύσεως της Μαρίας της μητρός του Ιησού με την Μαρία την Μαγδαληνή και λόγω παρερμηνείας της λέξεως Μαγδαλαάχ (= Μαγδαληνή, η εκ Μαγδάλων καταγόμενη) πως σημαίνει ότι και η λέξη μεγαδδελάχ (=κομμώτρια). (Πρβλ. Herford στο P. L. Couchoud, *Le mystere de Jesus*, Paris 1924).

Η Γεμάρα μνημονεύει την συνδιάλεξη του δωδεκαετή Ιησού στο ιερό, διαστρέφει όμως αυτήν παρουσιάζοντάς την ως πράξη ασεβή προς τους πρεσβυτέρους (*Massechethgalla Schoettgen, Horae Hebraicae, II, 696*). Έτσι κατά το Ταλμούδ ο Ιησούς έμαθε την μαγεία στην Αίγυπτο πλησίον του διδασκάλου του ραβίνου Josua και έγινε έτσι μάγος, διαφθορέας και γόης των Ισραηλιτών (*Gemara Sanhedrin fol. 107*). Με την μαγεία του αυτή και τις γοητείες του ο Ιησούς διέφθειρε τον λαό και έκανε σημεία τα οποία απέδιδε στον εαυτό του σαν να προέρχονταν από την δική του δύναμη (*Tract. Schabbat. Fol. 104*). Το αποτέλεσμα ήταν, την παραμονή του Πάσχα να τιμωρηθεί, διότι διήγειρε τον Ισραηλιτικό λαό να εγκολπωθεί

ξένη θρησκεία. Επειδή δε η διαγωγή του ήταν αδικαιολόγητη, τον σταύρωσαν την παραμονή του Πάσχα (Sanhedrin fol. 43), κατόπιν αποφάσεως του Ποντίου Πιλάτου, όταν ο Ιησούς ήταν 33 ετών (Πληρέστερες λεπτομέρειες δες στο R. T. Herford, *Christianity in Talmud and Midrash*, 1904 και στο άρθρο του ίδιου *Christ in Jewish literature* στο *Hastings Dictionary of Christ and the Gospels* II 876-878; W. Bauer, *Das Leben Jesu im Zeitalter der neutestamentlichen Apokryphen* σελ. 452-486).

Έτσι η Ιουδαϊκή παράδοση, που περισώθηκε το Ταλμούδ, μαρτυρεί μεν από την μία την ιστορική ύπαρξη του Ιησού Χριστού, υπαινίσσεται δε από την άλλη την εκτός γάμου γέννησή του από γυναίκα μη συζευγμένη άνδρα, καθώς και ολόκληρη την θαυματουργό δράση του. Δεν αρνείται η Ιουδαϊκή παράδοση ότι ο Χριστός διενεργούσε θεραπείες αλλά αποδίδει αυτές στην παρέμβαση πονηρών δυνάμεων και επαναλαμβάνει περί των θαυμάτων ότι είπαν και οι επί των ημερών του Ιησού πρεσβύτεροι του λαού Φαρισαίοι, οι οποίοι διατείνονταν ότι ο Ιησούς "εν τώ άρχοντι τών δαιμονίων εκβάλλει τά δαιμόνια"

Η κατά του Κυρίου Ιουδαϊκή μυθοπλασία, που άρχισε να δημιουργείται από τους Γραμματείς και τους Φαρισαίους ενώ ζούσε ακόμη ο Χριστός, αυξήθηκε με νέες προσθήκες μετά τον σταυρικό του θάνατο. Γι' αυτό και ο Ιουστίνος στα μέσα του δευτέρου αιώνας κατηγορεί τους άρχοντες των Ιουδαίων, διότι προσπαθούσαν να κυκλοφορήσουν σε όλο τον κόσμο βλασφημίες κατά του Ιησού (Διάλογος προς Τρύφωνα η' 117). Τα πρώτα στοιχεία της μυθιστορίας αυτής, αφού καταγράφηκαν όπως είπαμε στο Ταλμούδ, παρουσιάστηκαν τελικά συμπληρωμένα στο έργο *Toledoth Jeschu* (=γενεαλογία του Ιησού), το οποίο κατά τον ένατο αιώνα ήταν ήδη γνωστό κατά τις κύριες γραμμές του στον Αγοβάρδο της Λυών (830 μ.Χ.), και το οποίο προκάλεσε θόρυβο κατά την διάρκεια του μεσαίωνα και λίγο αργότερα. Στις αρχές του εικοστού αιώνα ο Γερμανοεβραίος Σαμουήλ Krauss επανεξέδωσε το έργο αυτό, υπό τον τίτλο: *Das Leben Jesu nach judischen Quellen*, 1902. Οι συκοφαντικές και εν πολλοίς γελοίες μυθοπλασίες που αναγράφτηκαν στην ευτελή αυτή λίβελο, χαρακτηρίστηκαν από τον Meyer ως "έκρηξη ταπεινού φανατισμού, εμπαθούς σαρκασμού και χονδροειδούς φαντασίας". Αναίρεση των μυθευμάτων του Ταλμούδ περί τον Ιησού, τα οποία ενσωματώθηκαν και στο παραπάνω έργο, δημοσίευσε ο καθηγητής H. Laible στο έργο του *Jesus Christus im Talmud* 1891 (β' εκδ. 1900).

Το γεγονός είναι, ότι ΟΛΟΙ, ακόμα και οι εχθροί του Χριστού, ποτέ δεν αρνήθηκαν την ύπαρξή του στους πρώτους αιώνες μετά Χριστόν. Αυτή

η άρνηση, είναι ένα σύγχρονο φαινόμενο, από ανθρώπους που έχουν ιδεολογικούς λόγους να αρνούνται τον Χριστό, και επειδή δεν μπορούν να προσβάλλουν τη διδασκαλία του, προσπαθούν να προσβάλλουν την ύπαρξή του.

Από τα παραπάνω στοιχεία που παρουσιάσαμε, είναι εμφανές, πόσο ανυπόστατες είναι οι κατηγορίες, ότι δήθεν ο Ιησούς Χριστός δεν υπήρξε, επειδή δεν μαρτυρείται από εξωχριστιανικές πηγές. Αποδεικνύεται, ότι όχι μόνο μαρτυρείται, αλλά ότι γίνεται και επισταμένη προσπάθεια από τους προκατειλημμένους εχθρούς του, να διαβάλλουν ή να διαστρέψουν τις μαρτυρίες αυτές, για να στηρίξουν, όχι την αλήθεια, αλλά την προειλημμένη απόφασή τους, να αρνηθούν τον Χριστό, με κάθε τιμημα και μέθοδο.

-

Έρευνα – Κείμενο

Ραφαήλ

[Πηγή: http://www.oodegr.com/oode/grafi/kd/exwxr.pig1.htm](http://www.oodegr.com/oode/grafi/kd/exwxr.pig1.htm)